

מסכת פאה

פרק א

יש ששה סוגי מתנות עניים: לקט שכחה ופאה, פרט ועוללות, ומעשר עני.
ארבעת הפרקים ראשונים של המסכת מתייחסים למצות פאה, פרק ה' מדבר על דיני לקט, פרק ו' מדבר על דיני שכחה, פרק ז' מדבר על דיני פרט ועוללות, והפרק האחרון על שאר דיני עני.
(א) אֵלו דְּבָרִים שְׁאִין לָהֶם שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה¹, לֹא לַמַּעֲלָה וְלֹא לַמַּטָּה: 1. הַפָּאָה. 2. וְהַבְּפוּרִים. 3. וְהָרְאִיוֹן (כְּמוֹת הַזְּמַן שִׁיקִיִּים מִצּוּת רֵאִיָּה בַמִּקְדָּשׁ, וְכְמוֹת הַקֶּרְבָּנוֹת שִׁבִּיָּא לְעוֹלֵת רֵאִיָּה). 4. וְגַמְלֵיִת חֲסָדִים. 5. וְתַלְמוּד תּוֹרָה.
אֵלו דְּבָרִים שְׁאֵדָם אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קִיָּמַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא: 1. כְּבוֹד אָב וְאָם. 2. וְגַמְלֵיִת חֲסָדִים. 3. וְהַבָּאָת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ. 4. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלָם.

שיעור פאה מדרבנן:

(ב) אֵין פּוֹחֲתִין לַפָּאָה מֵאֶחָד מִשְׁשֵׁים, וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ בַּמִּשְׁנָה הַקּוּדְמַת שְׁאֵין לַפָּאָה שְׁעוֹר, היינו מן התורה. אך מדרבנן השיעור למטה הוא אחד משישים, והשיעור למעלה הוא - **הַכֹּל לְפִי גִדְל הַשְּׂדֵה, וְלְפִי רֵב הָעֵנְיִים, וְלְפִי רֵב הָעֲנֻנָּה** (נאמרו בזה מספר פירושים: 1. לפי צדקותו וענותו. 2. לפי כמות הפירות. 3. לפי גודל הפירות).

מקום הנחת הפאה:

אין מניחים את הפאה אלא בסוף השדה, ונאמרו בזה ארבעה סיבות: 1. כדי שיהיו העניים יודעין מקום שיבואו אליו. 2. כדי שתהיה ניכרת לעוברים ולשבים ולא יחשדו שלא נתן. 3. מפני הרמאים שלא יתכוין לקצור הכל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה בתחילת השדה הנחתי. 4. כדי שלא ישמור שעה שאין שם אדם ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו.

(ג) לַדַּעַת תֵּנָא קַמָּא: לַמְרוֹת שַׁלְתַּחֲלִיָּה צָרִיךְ לַתַּת מֵהַסּוּף, אֵךְ בְּדִיעַבְדַּ נּוֹתֵינִין פָּאָה מִתְחַלַּת הַשְּׂדֵה וּמֵאֲמִצְעָה, וְאֵפִילוֹ אֵם לֹא הֵנִיחַ בַּסּוּף יֵצֵא יָדֵי חַיִּיב פָּאָה.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אע"פ שיכול לתת מתחילת השדה ומאמצעה **וּבִלְבָד שְׁיִתֵּן בְּסוּף כְּשֵׁעוֹר²** ולא מספיק מה שנתן מתחילה ומן האמצע.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵם שְׁיִר קַלַּח אֶחָד בַּסּוּף - סוֹמֵךְ לוֹ אֵת מַה שֶּׁנָּתַן בַּתְּחִילָה וּבִאֲמִצְעָה מִשּׁוּם פָּאָה, וְאֵם לֹא - אֵינוֹ נֹחֵשֵׁב מַה שֶּׁנּוֹתֵן בַּתְּחִילָה וּבִאֲמִצְעָה מִדֵּין פָּאָה אֶלָּא שִׁיךְ לְעֵנִיִּים מִשּׁוּם הַפְּקָר, וַיִּצְטָרֵךְ לַתַּת לַבַּסּוּף אֵת כֹּל הַשִּׁיעוֹר שֶׁל אֶחָד בְּשִׁישִׁים לַמִּצּוֹת פִּיאָה.

¹ הרמב"ם שואל הרי אין שיעור גם לעפר סוטה ורוק יבמה ואפר פרה דם מצורע ומדוע הם לא הוזכרו במשנה. הרמב"ם מסביר שהדברים שנשנו במשנה יש מעלה כשמקיים אותם בכמות רבה יותר.

² כמה צריך לתת בסוף? לדעת הרע"ב חייב להשלים בסוף השדה לאחד משישים, ובירושלמי שצריך לתת אחד משישים על מה שקצר לאחר שנתן את הפאה באמצע השדה.

מסכת פאה

התנאים לחיוב פאה:

(ד) כָּלֵל אֶמְרוּ בַּפֶּאֶה: יש חמש תנאים כדי שיהיה חייב בפאה: **כָּל שֶׁהוּא אֶכֶל** ולא עשבים (אפילו אם ראויים לאכילת אדם ע"י הדחק), **וְנִשְׁמַר** ולא הפקר, **וְגִדְלוֹ מִן הָאָרֶץ** ולא פטרויות, **וְלִקְיָטוֹ כְּאַחַת** ולא כמו תאנים שבכל יום מתבשלים מעט פירות, **וּמִכְנִיסוֹ לְקִיּוֹם** ולא ירק שאי אפשר להכניסו לקיום במחסן כי הוא נרקב - **חַיֵּב בַּפֶּאֶה.**

וְהַתְּבוּאָה וְהַקְטָנוּת נִכְלָלִים בְּכָלֵל הַזֶּה וחיובים בפאה.

אילנות החיבות בפאה:

(ה) וּבְאֵילָן: האוג וְהַחֲרוּבִין וְאֶגְוִזִים וְהַשְּׁקָדִים וְהַגָּפְנִים וְהַרְמוּנִים וְהַזִּיתִים וְהַתְּמָרִים - שמונת האילנות האלו יש בהם את חמשת התנאים האמורים במשנה הקודמת ולכן הם **חַיֵּבִין בַּפֶּאֶה.**

מירוח התבואה:

מירוח התבואה קובע ביחס לששה דינים: 1. פטור פאה ממעשר. 2. פטור הפקר ממעשר. 3. היתר להאכיל לבהמה ללא מעשר. 4. היתר לזרוע ללא מעשר. 5. פטור ממעשר לכהן ולוי שקונים. 6. פטור ממעשר לישראל שקנה מהקדש. **(ו) לְעוֹלָם הוּא נֹתֵן תְּבוּאָה לְעֵבִיִּים מִשּׁוּם פֶּאֶה וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָח,** מכיוון שהמירוח הוא המחייב במעשרות.

וְנֹתֵן תְּבוּאָה לְכָל מִי שִׁרְצָה לִטּוֹל מִשּׁוּם הַפֶּקֶר וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָח, אבל לאחר המירוח התחייבו הפירות במעשר אפילו אם יפקירם.

וּמֵאֲכִיל מִן הַתְּבוּאָה לְבַהֲמָה וְלַחֵיָה וְלַעוֹפּוֹת וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָח, אבל לאחר המירוח התחייבו הפירות במעשר אפילו אם רוצה להאכיל את הבהמות.

וְנוֹטֵל מִן הַגֶּרֶן וְזוֹרֵעַ³ וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָח, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אבל לדעת חכמים אין להשתמש בטבל, וחיובים לעשר.

כִּהֵן וְלֹוֵי שְׁלֶקְחוּ (שקנו) **אֶת הַגֶּרֶן מִן הַבְּעֵלִים - הַמַּעֲשְׂרוֹת שְׁלֶהֶם** ואינם צריכים לתת מעשרות לאחרים, **עַד שְׁיִמְרָח** אבל לאחר מירוח חייבים לתת לכהן ולוי אחר.

הַמִּקְדֵּשׁ שדה ופודה לפני מירוח - **חַיֵּב בְּמַעֲשְׂרוֹת, עַד שְׁיִמְרָח הַגֶּזֶר** מכיוון שבשעת המירוח התבואה היתה שייכת להקדש ופטרה באותה שעה ממעשר.

³ מדאורייתא אין חיוב מעשר אלא בתבואה הנאכלת, ולא בתבואה הנורעת.